

УДК 78.071.1(477)(092):780.647.2

DOI 10.34064/khnum2-22.07

Дяченко Юрій Станіславович

кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри народних інструментів України Харківського національного університету

мистецтв імені І. П. Котляревського;

e-mail: yuriyd_@ukr.net

ORCID 0000-0002-9522-137X

ФРАНЦУЗЬКИЙ МЮЗЕТ У ТВОРЧОСТІ А. ГАЙДЕНКА

*Статтю присвячено сучасному процесу баянно-акордеонного композиторського і виконавського мистецтва та естрадно-джазовому напрямку, зокрема. Аналізуючи етап зародження та становлення світового естрадно-джазового баянно-акордеонного виконавства, виявлено основні стильові риси естрадно-джазового напрямку. Виокремлено жанрові пріоритети в композиторській творчості, виконавській практиці, та національне тяжіння до певних жанрів. Проаналізовано цикл вальсів у стилі французьких мюзетів для акордеона «Паризькі тайни» А. Гайденка в ракурсі втілення стилістичних рис оригінальних французьких вальсів-мюзетів. У процесі дослідження виявлено основні рівні втілення естрадності в циклі вальсів у стилі французьких мюзетів для акордеона «Паризькі тайни» А. Гайденка. ■ **Ключові слова:** баянно-акордеонне мистецтво, естрадно-джазовий напрям, мюзет, творчість А. Гайденка.*

Вступ. На сучасному етапі розвитку світового музичного мистецтва баян та акордеон займають одну з провідних позицій. Становлення інструментів на професійній концертній естраді є невід'ємним явищем як світової, так і української музичної культури, підтвердженням чого слугує композиторська творчість, велика кількість виконавських конкурсів та фестивалів, що відбуваються не тільки на теренах України, а й в країнах Європи, Азії, Америки та Австралії. Знаковим явищем новітньої хвилі розвитку баянно-акордеонного мистецтва є кристалізація естрадно-джазового напрямку в творчості композито-

рів і виконавців. Починаючи з другої половини ХХ століття, популярність естрадно-джазової музики серед виконавців і слухачів (через яскравість та доступність) відкрила нові обрії, створивши ґрунтовний плацдарм для композиторів; жанрово-стилістичні пошуки котрих значною мірою відбилися на тенденціях розвитку світового баянно-акордеонного мистецтва, в тому числі – естрадно-джазової спрямованості.

Новітній етап естрадно-джазового баянно-акордеонного мистецтва характеризується наявністю нових форм виконавської практики, що надає змогу виконавцям представити свої програми, як учасникам багатьох міжнародних конкурсів. Категорії «*variete*» запроваджені в таких престижних конкурсах виконавців на баяні (акордеоні) як «*Citta di Castelfidardo*» (Італія), «*Internationaler Akkordeonwettbewerb Klingenthal*» (Німеччина), «*CIA Coupe Mondiale*», що проходить кожного року в одній із країн (Китай, США, Велика Британія, Італія, Португалія, Франція тощо), «*CMA Trophée Mondial De L'accordéon*» (проходить в різних країнах, починаючи з 1951 р.). Поява електронних видів баяна (акордеона), широке впровадження їх у виконавстві, зумовило появу категорій для виконавців на цифрових інструментах міжнародних мистецьких форумів, таких як «*V-Accordion Festival*» (Італія), «*Coupe Mondiale*». Та, незважаючи на таку різноманітність виконавських напрямів, сфера естрадно-джазової музики в теперішній час є одним з самих пріоритетних напрямків розвитку світового баянно-акордеонного мистецтва.

Огляд літератури. Звісно, що даний процес становлення та розвитку відносно нового напрямку викликав певний інтерес не тільки у композиторів і виконавців, а й у науковців. Проблематиці вітчизняного естрадного, естрадно-джазового баянно-акордеонного виконавства приділили свою увагу М. Булда (2007), О. Немцева (2014), В. Власов (2008), Ю. Дяченко (2017).

Розвиваючи окремі положення своїх наукових пошуків, мистецтвознавці зробили значний внесок у процес обґрунтування теорії естрадно-джазового баянно-акордеонного мистецтва. Однак, науковим розвідкам передувала композиторська і виконавська діяльність митців в галузі естрадно-джазового баянно-акордеонного мистецтва.

Розповсюдженням явищем сучасного естрадно-джазового баянно-акордеонного руху стає композиторська діяльність провідних виконавців. Серед таких відзначимо В. Подгорного, В. Зубицького, В. Власова, А. Гайденка, О. Назаренка, Б. Мирончука, А. Сташевського та інших. Прекрасно знаючи специфіку техніко-виражальних, акустичних та фактурних можливостей сучасного баяна та акордеона, вітчизняні композитори-баяністи створили велику кількість яскравих творів естрадно-джазового напрямку. Отже, активізація композиторської творчості та поява нових творів естрадно-джазового напрямку у баянно-акордеонному мистецтві Новітнього часу зумовили актуальність теми даної статті.

Мета статті полягає у виявленні основних стилістичних та жанрових рис французького мюзету у творчості А. Гайденка.

Методологія. Методологічною основою праці слугує комплекс спеціальних музикознавчих методів, що застосовуються для характеристики аналізованих композицій естрадно-джазової стилістики: структурно-функціональний, необхідний в процесі аналітичного опису композиційної структури обраних творів та метод жанрово-стильового аналізу, що дозволив розкрити загальні та індивідуальні особливості творів.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи процес зародження естрадно-джазового баянно-акордеонного напрямку, відзначимо процес інтеграції джазової культури у баянно-акордеонне виконавство. Так, протягом всього ХХ століття в музичній культурі світу простежується вплив джазу. З'являються нові напрямки і стилі, але й сам джаз розвивався й перетворювався внаслідок асиміляції з іншими музичними напрямками. Пошуки нового змісту та форми приводили джазменів до традицій академічного, фольклорного та експериментального мистецтва. Внаслідок такого синтезу з'явилися нові напрямки та стилі в музичному мистецтві як «симфонічний джаз», «прогресивний джаз», «інтелектуальний джаз», «барочний джаз», а також «авангардний джаз».

На початку ХХ століття в європейській музичній культурі все виразніше виявляється внутрішнє розшарування: значний розвиток академічного мистецтва та практика масово-розважального мистецтва.

Однак, попри таке розшарування, відбувається феномен музичного мистецтва у вигляді взаємодії між собою стилістичних ознак джазової і естрадної музики, що призвело до нових тенденцій: оновлення музичної мови, прагнення до експерименту, посилення виконавського артистизму, появу нових стильових напрямків і течій.

Відзначимо також активне впровадження баяну та акордеону в процесі естрадно-джазового виконавства. Так, одними з перших виконавців стали брати П'єтро та Гуідо Дейро, що здобули у США значну популярність серед слухачів. Вагомий внесок П. та Г. Дейро вклали в розвиток оригінального репертуару. Серед творів з'являються два концерти для акордеона з оркестром П. Дейро (записаними на грамплатівки), транскрипції оперних увертюр, перекладення естрадних мініатюр, оригінальні твори. *Творчу діяльність П. та Г. Дейро слід вважати своєрідним стартом професійного естрадно-джазового акордеонного мистецтва.*

Становлення європейського баянно-акордеонного естрадно-джазового напрямку пов'язане, здебільшого, з жанровою орієнтацією творів певного регіону. Так, у Німеччині розвиток популярної музики для баяна та акордеона відбувся паралельно зі становленням академічного баянно-акордеонного мистецтва, що зумовило створення і подальше широкі поширення в концертному репертуарі баяністів і акордеоністів розгорнутих естрадних творів. Серед таких творів – віртуозні фантазії, варіації на теми популярних пісенних і танцювальних мелодій, вальсів. Разом з тим слід відзначити також значну популярність і естрадних мініатюр, що виконувались як соло, та і в супроводі різноманітних колективів. Популярною стає композиторська та виконавська творчість Р. Вюртнера та А. Фоссена.

Більша частина творчості Р. Вюртнера пов'язана з оркестром акордеонів фабрики Hohner, в складі якого він дебютував як виконавець (1931 р.), з 1947 року виступав як диригент, а з 1968 р. був його художнім керівником. За період творчої співпраці Р. Вюртнером створено: «Варіації» на оригінальну тему для акордеона з оркестром, «Фестивальну увертюру», «Мюнхенську рапсодію» для акордеона з оркестром, «Тірольську рапсодію» для акордеона з оркестром, «Сентиментальне танго». Також заслуговують уваги естрадні твори

Р. Вюртнера для акордеона соло: Фантазія на тему концертного етюдю «Кампанелла» Н. Паганіні, варіації на тему циганської пісні «Очі чорні», «Кармен-фантазія».

Популярними творами в доробку А. Фоссена стають: «Мелодія Бродвею», «Листя, що летить». «*Flick-Flack*» (що пізніше стане популярною і в СРСР під назвою «Карусель» в обробці Ю. Шахнова). Композиторська спрямованість творчості А. Фоссена була направлена на створення естрадних мініатюр та аранжувань різних жанрів танцювальної музики. Автором було створено ряд естрадних композицій які не втратили своєї популярності і сьогодні: «*Flick-flack*», «Мимохідь», «Танцюючі ноти», «Листя, що летить», «Набережна Рейну», «Мій ритм», «Вічність», «Синє море», «Зачекайте», «Я та Ви», «Сонячний удар». Окремої уваги заслуговують вальси-мюзети: «*Brüsseler Spitzen*» («Брюссельські мережива»), «*Der kleine Walzer*» («Маленький вальс»), «*Rheinpromenade*» («Набережна Рейну»), «*Valse musette*» («Вальс-мюзет»), «*Graciella*» («Грацієлла»), «*Grisette*» («Гризетта»), «*Am Montparnasse*» («На Монтпарнасі»).

В Італії перші значні оригінальні твори з'являються після закінчення Другої світової війни. Одними з основних жанрових орієнтирів в Італії стають тарантела, самба, танго. Серед відомих італійських композиторів слід відзначити В. Бельтрамі, Д. Маркосіньорі.

У Франції етап зародження естрадно-джазового напрямку значною мірою пов'язаний баянно-акордеонним стилем мюзет, що є уособленням духу самої Франції та Парижу, зокрема. Походження мюзету пов'язане зі стародавнім духовим інструментом, що отримав назву «мюзети» у Франції (з французької *Musette* – волинка). В середині XIX століття у Франції розповсюдження набуває «бал-мюзет» – танцювальне дійство під супровід саме мюзети, іноді зі скрипкою. Однак, пізніше (в кінці XIX століття) мюзету починає витісняти баян (рідше акордеон).

Конструктивні особливості баяна та акордеона дозволяли виконавцям використовувати альтеровані звуки, за бажанням легко змінювати тональність, розширити свої техніко-виражальні можливості. Відбувається процес трансформації жанру, що знаходить великий інтерес у слухачів. Тому, на початку XX століття баян, та акордеон

стають повноправними господарями нещодавно нового жанру «*мюзет*». Зміна інструментарію позитивно також вплинула на процес розповсюдження мюзету у великих та малих містах Франції.

За словами М. Імханицького (2014: 332), першим автором салонних п'єс в стилі мюзет є Ш. Пегурі. Популяризаторами мюзетів виступили також відомі виконавці К. Койя, Н. Декорну, Д. Гал'ярді, М. Азола. Характерні особливості форми (завжди тричастинна), легка мелодика і характерна мелізматика мюзету, що виявляється у виконавській практиці й композиторської діяльності Е. Ваше, робить його засновником даного баянно-акордеонного стилю в тому вигляді, в якому ми знаємо його зараз. Характерною ознакою виконання даних творів є використання інструментів з «французьким розливом¹».

Для виконання творів Е. Ваше використовував ансамблюву форму музикування, проте пріоритетним інструментом завжди залишався баян.

Окрім колективної, розповсюдження також отримала практика сольного виконання мюзетів на баяні та акордеоні. Значного розвитку стилю мюзет в 40-ві – 50-ті рр. ХХ століття, надає «творча співпраця» з видатними французькими вокалістами-шансон'є. Серед відомих, в подальшому, виконавців та композиторів даного стилю слід виділити Ж. Коломбо, Ш. Базена, Т. Мюрену, А. Аст'є, А. Музикіні, М. Азола та ін.

Творчість французьких митців отримала своє визнання не тільки на батьківщині, а й у всьому світі. Свою увагу популярному жанру приділили відомі композитори і виконавці, серед яких відзначимо А. Фоссена, Ф. Марокко, В. Ковтуна, Б. Тихонова.

Окремо, в процесі розвитку жанру мюзет, нашої уваги заслуговує композиторська творчість Анатолія Павловича Гайденка². Творчий доробок композитора, в галузі баянно-акордеонної музики, стано-

¹ Регістр інструмента з трьома унісонними голосами та характерною звуковисотною неточністю.

² Анатолій Павлович Гайденко – український композитор, баяніст, аранжувальник, науковець, заслужений діяч мистецтв України, професор кафедри народних інструментів України Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

віль: два Концерти для баяна з оркестром, дві Сонати, значна кількість концертних мініатюр, цикл вальсів в стилі французьких мюзетів для акордеона «Паризькі таїни». Як стало відомо під час особистого інтерв'ю з автором, цикл був створений на замовлення відомого баяніста Йосипа Пуріца як яскраві концертні мініатюри для баяна (акордеона) соло.

За образністю мюзети пов'язані з авторськими назвами – «замальовками» кожного з вальсів:

- «Дош в Парижі»;
- «Єлїсейські поля»;
- «Травень в Парижі»;
- «Паризькі таїни»;
- «Над Сеною».

Розглянемо більш детально кожен із вальсів циклу з точки зору втілення стилістики французьких мюзетів в творчості А. Гайденка.

Приклад 1.

The image shows a musical score for a waltz. The top system starts with a tempo marking of 160 and a key signature of one sharp (F#). The music is in 3/4 time. The first system includes a forte (f) dynamic marking and a piano (p) dynamic marking. The second system starts at measure 38 and includes a mezzo-forte (m) dynamic marking and a piano (p) dynamic marking. The score includes various musical notations such as chords, single notes, and slurs.

Розпочинається цикл вальсом «Дош в Парижі». Короткий чотиритактовий акордовий вступ, побудований простій на ритміч-

ній та T – S – D співвідношенні. Використання акордеонного регістру *tutti*, динамічний нюанс *f*, пульсуючий ритм вступу, слугує яскравим контрастом основній темі, в якій автор залучає акордеонний регістр з розливом , використовує кантиленну мелодію з підголосками у нижньому голосі на загальному динамічному нюансі *p*.

Вальс написаний в двочастинній репризній формі. Основна кульмінація припадає на останній розділ форми твору. В процесі розгортання музичного матеріалу, автор залишається у рамках простого гармонічного співвідношення (T-S-D) з відхиленням у тональність VI ступеня.

Наступним номером циклу є вальс «Елісейські поля». Меланхолійна основна тема має всі ознаки оригінальних французьких вальсів-мюзетів:

- пунктирна ритміка мелодики;
- залучення коротких мотивів;
- секвентність розвитку фраз;
- типовий басо-акордовий супровід;
- яскравість фраз та речень;
- чергування контрастних штрихів;
- типове T-S-D гармонічне співвідношення;
- віртуозність музичного матеріалу.

Приклад 2.

В даному творі автор використовує типову складну три частинну форму вальсу-мюзету з середнім розділом «trio» та відхиленням у паралельну тональність.

У цьому вальсі композитор застосовує більш складні елементи виконавської техніки баяністів (акордеоністів), концентрованість фактури, штрихову та артикуляційну різноманітність.

Центром всього циклу є вальс «Травень в Парижі». Центром в багатьох значеннях – вальс розташований буквально в центрі всього циклу; «тональний» центр – *C-dur*, єдина мажорна тональність з-поміж всіх вальсів. Характер музики життєрадісний, яскравий.

Однією з особливостей даного вальсу є щільне використання довгих висхідних та низхідних форшлагів (типових саме французьким вальсам-мюзетам), що надають легкість, політність музичних фраз; неповторний колорит оригінального паризького мюзету (приклад 3).

В даному вальсі автор продовжує використовувати спектр характерних рис мелодики, ритміки, гармонії, що властиві традиційному французькому вальсу-мюзету. Бісерність та яскравість коротких мотивів секвентного розвитку є ще одним елементом стилістики оригінальних французьких вальсів-мюзетів, що впроваджує А. Гайденко саме у вальсі «Травень в Парижі».

Приклад 3.

«Паризькі таїни», наступний вальс циклу, є «кульмінаційною» точкою всього опусу. Автор надає твору однакову назву разом із циклом в цілому, що лише підкреслює значимість вальсу. Твір концентрує в собі практично всі стилістичні риси французьких вальсів мюзетів, що були залучені композитором у попередніх частинах циклу – пунктирна ритміка, використання коротких мотивів, секвентність розвитку фраз, залучення довгих та коротких форшлагів, трелей, гомофонно-гармонічний тип фактури, яскравість фраз та речень, чергування контрастних штрихів, віртуозність музичного матеріалу, пальцьове тремоло, використання дрібних тривалостей.

Остання частина циклу – «Над Сеною». Ліричний, дещо мрійливий характер основної теми, підкреслений стійкою тридольною

структурою супроводу, надають відчуття внутрішньої емоційної пружини. Мотивним елементом теми є повторення у вигляді оспівування V ступеня.

Приклад 4.

Приклад 5.

В даному вальсу композитор залучає новий виконавський елемент – діатонічне акордове *glissando* (суто акордеонний прийом), що надає оригінальний темброво-виражальний ефект. Взагалі, зі слів композитора, цикл вальсів у стилі французьких мюзетів «Паризькі тайни» спочатку створювався саме для акордеона. Саме тому автор досить часто застосовує позиційні фактурні і гармонічні сполуки типові для мануала акордеона.

Композитор використовує складну тричастинну форму з елементами варіаційності, дещо змінений варіант типової для вальсу-мюзету складної тричастинної форми. «Над Сеною» можна сміливо вважати яскравою кодою всього циклу.

Висновки. Аналізуючи етап зародження естрадно-джазового баянно-акордеонного напрямку, маємо відзначити синтезуючі тенденції народно-побутового, естрадного, джазового, академічного музичного мистецтва. Цей період характеризується започаткуванням у світово-

му мистецтві перших проявів естрадності та джазовості у творчості баяністів та акордеоністів та розкриваються основні тенденції розвитку баянно-акордеонного естрадно-джазового виконавства. Такі тенденцію мали свій розвиток в творчості композиторів послідовників. Так, за словами А. Гайденка, на його естрадно-джазову творчість мала великий вплив композиторська і виконавська діяльність перших митців естрадно-джазового напрямку. Радіотрансляції записів провідних митців баянно-акордеонного естрадно-джазового мистецтва значною мірою вплинули на подальший розвиток композиторського стилю А. Гайденка в галузі естрадно-джазового напрямку. Так, одним із знакових є цикл «Паризькі таємниці» п'ять вальсів в стилі французьких мюзетів для акордеона митця. Такий вид творів як «мюзет» ще не був опанований ніким з вітчизняних композиторів, тим паче у формі циклу. Композитор переосмислив основи французького народно-інструментального жанру з точки зору професійного баянно-акордеонного виконавства. Такий синтез трансформує жанр мюзету, перевтілює естрадний жанр з точки зору академічного мистецтва.

Використання професійних виконавських можливостей, вирізняють твори митця з поміж інших композицій даного стилю, при загальній доступності музичного матеріалу широкому колу слухачів. Типова мелізматика французьких мюзетів якісно та професійно впроваджена композитором у всьому циклі. Основою такої мелізматики є: довгі висхідні або низхідні форшлагги по звукам акорду, форшлаггові оспівування окремих звуків, хроматичні форшлаггові ходи (імітація «під'їздів» до звуку), морденти, короткі форшлагги.

Для мюзетів митця типовими є раптові динамічні контрасти, зміщення сильних долей такту, акордовий вступ, віртуозність, яскравість фраз та речень. Цикл «Паризькі таємниці» п'ять вальсів в стилі французьких мюзетів для акордеона А. Гайденка є унікальним надбанням не тільки вітчизняного, але й світового оригінального репертуару.

З особистого інтерв'ю з Анатолієм Павловичем стало відомо, що композиторський інтерес митця до жанру вальсу-мюзету не зник. Отже, чекаємо на нові перлини баянно-акордеонного естрадно-джазового репертуару!

ЛІТЕРАТУРА

- Булда, М. В. (2007). *Естрадно-джазова музика в акордеонно-баянному мистецтві України другої половини XX – початку XXI століття: композиторська творчість і виконавство*. (Автореф. дис. ...канд. мистецтвознавства). ХДУМ ім. І. П. Котляревського. Харків, 19.
- Власов, В. (2008). *Школа джаза на баяне и аккордеоне*. Одесса, Астропринт, 160.
- Дяченко, Ю. (2017). *Естрадно-джазовий напрям баянно-акордеонного мистецтва XX – початку XXI століть: композиторські та виконавські виміри*. (Дис. ...канд. мистецтвознавства). Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків, 208.
- Имханицкий, М. (2006). *История баянного и аккордеонного искусства*. Москва: РАМ им. Гнесиных, 520.
- Немцева, О. (2014). *Популярная музыка для баяна и аккордеона в контексте развития белорусской и мировой художественной культуры XX–XXI вв.* (Автореф. дис. ...канд. искусствоведения). Белорусский государственный ун-т культуры и искусств. Минск, 26.

Yuriy Dyachenko

PhD in Art Studies, Senior Lecturer at the Department of Folk Instruments of Ukraine, Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts;
e-mail: yuriyd_@ukr.net
ORCID 0000-0002-9522-137X

FRENCH MUSETTE IN THE WORKS OF A. HAIDENKO

At the present stage of development of world music, the accordion and button accordion occupy one of the leading positions. Formation of instruments on the professional concert stage is an integral part of both world and Ukrainian musical culture, as evidenced by the composition, a large number of performing competitions and festivals that take place not only in Ukraine but also in Europe, Asia and America, and Australia. A significant phenomenon of the latest wave of development of accordion and button accordion art is the crystallization of pop and jazz in the works of composers and performers. From the second half of the twentieth century, the popularity of pop and jazz music among performers and

listeners (due to its brightness and accessibility) opened new horizons, genre and stylistic searches which have largely affected the trends in the development of world accordion and button accordion art, including pop and jazz.

The composer's activity of leading performers is becoming a widespread phenomenon of modern pop-jazz accordion movement. Among them we note V. Podgorny, V. Zubytsky, V. Vlasov, A. Haidenko, O. Nazarenko, B. Myronchuk, A. Stashevsky and others. Well aware of the specifics of technical-expressive, acoustic and textural capabilities of modern accordion and button accordion, domestic composers-accordionists have created a large number of bright works of pop and jazz direction. Thus, the intensification of composer's work and the emergence of new works of pop and jazz in the accordion and button accordion art of modern times have determined the relevance of the topic of this article.

The purpose of the article is to identify the main stylistic and genre features of the French musette in the works of A. Haidenko.

One of the most significant examples of this genre is the series «Paris Secrets» of five waltzes in the style of French musettes for accordion by A. Haidenko. Such a work as a «musette» has not yet been mastered by any of the domestic composers, especially in the form of a cycle. The composer rethought the basics of the French folk instrumental genre in terms of professional accordion performance. This synthesis transforms the genre of the musette, embodies the pop genre in terms of academic art.

The use of professional performance capabilities distinguishes the artist's works from other compositions of this style, with the general availability of musical material to a wide range of listeners. Typical melismatics of French musettes is organically and professionally implemented by A. Haidenko in the whole cycle. The melismatics is based on beamed ascending and descending grace notes on chord tones, "singing" grace notes on separate notes, chromatic grace notes (imitations of "transitions" to the sound), mordents.

*Sudden dynamic contrasts, shift of strong bars, chord introduction, virtuosity, brightness of phrases and sentences are typical for A. Haidenko's musettes. The series of five waltzes for accordion "Paris Secrets" in the style of French musettes by A. Haidenko is a unique heritage not only of the domestic, but also of the world original repertoire. ■ **Key words:** accordion and button accordion art, pop-jazz direction, musette, creativity of A. Haidenko.*

REFERENCES

- Bulda, M. V. (2007). *Estradno-dzhazova muzyka vakordeonno-bajannomu mystectvi Ukrainy drughoji polovyny XX – pochatku XXI stolittja: kompozytorsjka tvorčistj i vykonavstvo*. (Avtoref. dys. ...kand. mystectvoznavstva). KhDUM im. I. P. Kotljarevsjkogho. Kharkiv, 19.
- Vlasov, V. (2008). *Shkola dzhaza na bajane y akkordeone*. Odessa, Astroprynt, 160.
- Djachenko, Ju. (2017). *Estradno-dzhazovyj naprjam bajanno-akordeonnogho mystectva KhKh-pochatku KhKhI stolitj: kompozytorsjki ta vykonavsjski vymiry*. (Dys. ...kand. mystectvoznavstva). Kharkivsjskij nacionaljnij universytet mystectv imeni I. P. Kotljarevsjkogho. Kharkiv, 208.
- Ymkhanyckij, M. (2006). *Ystoryja bajannogho y akkordeonnogho yskusstva*. Moskva: RAM im. Ghnesynikh, 520.
- Nemceva, O. (2014). *Populjarnaja muzyka dlja bajana y akkordeona v kontekste razvytija belorusskoj y myrovoj khudozhestvennoj kuljture XX–XXI vv*. (Avtoref. dys. ...kand. yskusstvovedenyja). Belorusskij ghosudarstvennij un-t kuljture i yskusstv. Mynsk, 26.

Стаття надійшла в редакцію 21 листопада 2020 року.